

“Tanrı”, Savrulan Saçlarımızda Gizlidir: İran Kadın Hareketinin Bağlam ve Tarihsel Süreci¹

Sara Baherirad, Bağımsız Araştırmacı ve Sosyolog
E-Posta: sbaherirad@gmail.com

Elinizdeki makale, 1975-2023 yılları arasındaki İranlı kadınların bıraktıkları izleri görme çabasıdır. İran’daki kadın hareketi, var olan tüm kadın hareketleri gibi farklı bağlamlarda ele alınabilir. Siyasal ve sosyolojik olaylara gebe olan İran toplumu, kadın hareketiyle her daim etkileşim halindedir. Kadın hareketi, zaman zaman küresel olaylardan etkilenmiş hatta Batı feminizminin bir kopyası olarak tıpkı bir çocuk gibi batıda üretilen kavramları tekrar etmiştir. Tarihin farklı dönemeçlerinde ise toplumsal olaylarla ivme kazanmış; bazen de bir kenara itilerek gelişimi engellenmiştir. Ancak İran’da kadın hareketi, tüm engellere rağmen hiçbir zaman pes etmeyerek farklı bağlamlardan beslenmiş ve kendini bu bağlamlardan var etmiştir.

2022 yılının Eylül ayında Mahsa Amini’nin vefatıyla başlayan ve hâlâ devam etmekte olan protestoların ana sloganı: “Kadın, Yaşam, Özgürlük” tür. Bu slogan, bir slogan olmaktan çıkarak toplumun amacına dönüşmüştür. Artık bir cümbüş veya protesto değil; bir devrimin eşliğindeyiz. Bu metin, söz konusu kadın hareketinin tarihsel sürecini gözden geçirerek bu hareketin özelliklerini belirtip feminist mücadele yöntemlerini ele almayı hedefliyor. Bu amaca ulaşmak için tabi ki son aylarda şahit olduğumuz protestoların daha yakından incelenmesi gerekiyor.

İran ve Türkiye’deki kadın hareketinin çok benzer tarihsel süreçlerden ve bağlamlardan geçmesi; iki ülkenin kültürel ve tarihsel yolculuklarının taşıdığı ortak özellikler ile açıklanabilir. Esasen bana göre, özgünlüğü kılan yan, mücadele yöntemlerinde saklıdır. Bu anlamda, Türkiye ve İran üstüne düşünerek hazırladığım bu metni kaleme alırken defalarca yazdığım bir şiiri tekrar hatırladım: “Acaba sen mi benim geçmişimsin? Yoksa ben mi senin geleceğimim?” Kadın hareketini ve bu hareketin tarihini irdelerken bazen hangi ülke hakkında konuştuğumuzu karıştıracak kadar benzerlikler görebiliyoruz. Örneğin, örtünme, her iki toplumda da kadın hareketi için bir sorunsal haline gelmiştir. Türkiye için aksi mümkün olabilse de devletin kadın bedeni

üzerindeki müdahilliğinin çarpıcı bir örneği olarak İranlı kadınların ‘kapatılması’ ve ‘açılması’ siyasi bir sembol haline gelmişken; zorunlu örtünme konseptini ele almadan İran’daki kadın hareketini tahlil etmek mümkün değildir. Bu denli mühim bir meselenin her iki toplumda da kadın hareketi için son derece önemli bir yer tutuyor olmasına rağmen akademik camiada bu benzerliklerin yeterince işlenmemesi üzücüdür. Bu sebeple, bu makalenin kadın çalışmaları alanında daha çok soru işareti yaratmasını ve derin saha çalışmalarına yol açmasını umut ediyorum.

Tarihsel Süreç

İran’da kadın hareketi ve zorunlu hicap² 1918 yılında kavramsal açıdan ilk kez bir araya geldi. Yüzlerce kadın, Tahran’da -bir camide- eylem gerçekleştirdi. Saçı açık bir şekilde camiden çıkabilene kadar burada kalacağız, dediler. Bu eylem, o anda maddi bir sonuç veremedi ancak ülke çapında büyük bir yankı uyandırdı. 1918-1925 yılları arasında birçok gazeteci, hicap karşıtı yazdığı yazılardan dolayı tutuklanma veya gazetelerinin kapatılması gibi cezalandırılmalara maruz kaldı. 1935 yılında Şah Reza Pahlavi, “Keşfi Hicap” Kanununu imzaladı; böylece ülkede zorunlu hicap yasaklandı. Bu yıllar içerisinde kadının bedeni ve saç modernleşmenin sembolü haline geldi. Kadın, kamusal alanda ilerici ve modern bir toplumun göstergesi sayılıyordu. ‘Açık’ kadın, özgür ve modern; ‘kapalı’ kadın ise gerici ve geleneksel sayılıyordu. Keşfi Hicap Kanunu; 1941 yılında, Şah Reza Pahlavi’nin oğlu Mohammad Reza Pahlavi zamanında, yürürlükten kaldırıldı.

İran toplumunun devrime gebe olduğu yıllarında kadın hareketi; demokrasi, siyasi özgürlükler ve cumhuriyet etrafında örgütlenerek sol ve sağ radikal örgütlerin bir bileşeni olarak kendini var etti. Devrimden önceki kadın hareketi ise çoğunlukla küresel kadın hareketinden esinlendiği için liberal batı feminizminin bir kopyası olarak kaldı.

Ruhollah Khomeini, 1979 devriminden yirmi gün sonra, “devrimin rehberi” olarak yürürlükte olan Aile Koruma Kanunu’nun gözden geçirilerek şeriata uygun bir hale getirilmesi gerektiğini söyledi. Buna göre artık kadınların bakanlıklarda İslami kurallara göre bulunmaları gerekiyordu. Kadın örgütleri, tehlikeyi hissedip harekete geçmeye karar verdi. Kadınlar, ilk kez Dünya Kadınlar Günü’nü kutlamak için fırsat bulmuşlardı; ancak bu toplantı, kutlama havasından ziyade gerçekleştirilecek protestolar için bir örgütlenme fırsatına dönüşmüştü.

8 Mart geldiğinde kadın örgütlerinin çağrısıyla on beş binden fazla kadın, Tahran caddelerinde sloganlar atarak kaygılarını dile getirdikleri bir yürüyüş

düzenlediler. Bu protestolar, başkentle sınırlı kalmayarak birçok büyük şehirde düzenlendi. O günlerin en çarpıcı sloganı ise “Özgürlüğün şafağında özgürlüğün yeri boş” idi. Bu eylemler; yaklaşık altı gün sürdü ve Khomeini’ye yakın isimlerin zorunlu hicap hakkındaki açıklamalarıyla sona erdi. Kadınlar ise İslam Devrimi ile bu devrimin getirdiği kısıtlamalara başkaldıran ilk grubu oluşturmuş oldular. Fakat devrimi eleştiren ilk kesimi oluşturdukları için dış mihrakların maşası veya Şahçı olma gibi ithamlarla karşı karşıya kaldılar. Bu protestolardan birçok kare, dünya basınına yansıdı ve o günlerin röportajlarında yer alan kadınlar biz devrimi bunun için yapmadık cümlesini çok kere dile getirdi.

1983 yılında meclis tarafından onaylanan Zorunlu Hicap Kanunu’nun yükümlülüklerine göre, hicap kurallarına uymayan kadınlar için artık hapis cezası uygulanacaktı. Dahası Aile Koruma Kanunu da bütünüyle yürürlükten kaldırılacak ve kadınların tüm haklarına el konulacaktı. Bu durumda kadınlar, ya ekonomik gelirlerinden vazgeçip işlerini bırakacak ya da İslam’a uygun davranacaklardı. Sonuç olarak Hicap Kanunu’nun meclisten geçmesiyle artık iyiden iyiye siyasallaşmış ve kamusallaşmış bir İslam’ın baskısı, gündelik hayatta kadınlar tarafından ciddi bir şekilde hissedildi.

Devam eden süreçte ülke, savaşa sürüklendi ve toplumun ana akım söylemi İslam’ın tehlikede olmasına dönüşerek milliyetçilik çizgisine kaydı. Kadınların yükselen itiraz sesleri ise baskılardan dolayı duyulmadı. Kadın bu kez ‘devrimin vitrini’ olarak görülerek ‘İslami devrimin ihracatını’ hedefleyen devletin ideolojik bir simgesi haline geldi. Böylesi durumda kadın hareketi, kendi içine kapandı; kadın örgütleri ise bir kozalağın içine sıkıştı. Bu kozalağın içinde kalınca Batı’dan ve küresel feminizm hareketinden uzaklaştı ve İslam Cumhuriyeti’nin baskısı altında kendi mücadele yöntemlerini geliştirdi.

İran Modeli Feminizm

Patriyarkal sistem; siyasi ve dini iktidarla birleşerek kadın haklarını yok saydı, İslami kuralları tartışmasız ve kutsal tanımlayarak İranlı kadını kamusal alanın dışına itti ve kadının en temel insani haklarına erişimini engelledi. Yaşanan bu siyasi baskılar, kadın hareketini iki şekilde ilerlemeye itti: Gündelik hayatta her gün bir adım atmak ve İslami kuralları fıkha hâkim olarak sorgulamak.

Öte yandan İslami kadın örgütleri içinde yeni oluşumlar ortaya çıktı ve İslami literatürü tarayarak kadın için yeni bir kimlik inşa etme çabasına girdiler. Bu çabada, kendilerini feminist olarak adlandırmayan ama kadın haklarını savunan ve İslami cemiyetlerde örgütlenen kadınların çok önemli bir payı vardı. Bu kadınların birçoğu İslami literatüre hâkim, Kur’an derslerine katılan ve Hoze

Elmie'de³ İslami fıkı öğrenen kadınlardı. Bu mevcut bilgi birikimi, İslami kuralları sorgulamakla daha da zenginleşti.

Diğer bir taraftan, bu yıllarda kadın görünmez bir varlık haline gelmişti. Kamusal alan tamamen ikiye ayrılmış ve kadının kamusal alanda yapabilecekleri çok sınırlanmış durumdaydı. Birçok kadın, zorunlu hicaba uyararak yeni bir hayata başladı. İç ve dış dünya katı sınırlarla çizildi ve her kadın iş yerine giderken veya ekme almaya çıkarken farklı bir kimliğe bürünmek zorunda kaldı.

Yıllar içinde iki farklı kadın kimliği oluştu: birisi devletin onayladığı ve dünyaya İslami devrimin bir getirisi olarak göstermek istediği kadın; diğeri ise neredeyse tüm İranlı kadınları kapsayan gündelik hayatlarında bu kurallara direnen kadındı. Fakat bu direniş ve başkaldırıları o kadar yavaş ve bireysel bir biçimde toplumun görünür katmanının altında yürüyordu ki kimse bunun bir eylem olduğunu bile fark edemiyordu. Örneğin, yasaklarla geçen lise yıllarımızda giydiğimiz, koyu renkli üniformaların bir düğmesini dâhi spor yapmak için açamıyorken geldiğimiz noktada Tahran'ın mağazalarında düğmesi olan bir ceket bulmak bile zor oldu. Aslında 'bad hicap' olarak dolaşmak ana akım haline gelmiş ve bir tür sivil itaatsizliğe bürünmüştü. Bu vesileyle bir ideolojinin moda haline getirilerek nasıl tüketilebildiğine de şahit olduk. O yılın moda anlayışına göre şalların rengi değişiyor, giydiğimiz mantolar vatkalı oluyor veya boyları kısalıp uzuyordu.

İranlı kadınlar; yaşanan tüm bu baskılar altında gündelik hayatının bir parçası olan başörtüyü kurallardan bağımsız ve bilinçli bir eylemlilik haliyle bir aksesuar haline getirdi. Renkli şallar, açık renkte mantolar veya boyalı saçlarla bir ideolojiyi modaya dönüştürdüler. Hükûmetin bununla baş etme mekanizmaları ve caydırıcı kararları ise asla işe yaramadı. Aslında, baskı altında ve ağır aksak biçimde örgütlenmiş kadın hareketi hicaba uymayan kadınlardan bir "biz" oluşturdu. İranlı her bir kadın, yıllar içerisinde gündelik hayatında birçok bireysel eylemde bulundu. Bu eylemler, her ne kadar kitlesel bir harekete dönüşmemiş olsalar da tarihi hafızamıza kazımayı başardı ve dünyalarımıza cesaret verici izler bıraktı. En önemlisi de toplum, aydınlar ve muhalefet tarafından bu konunun önemi kabullenildi.

1993 yılında, Tahran Üniversitesi'nde çocuk psikiyatrisi alanında doktorluk ve aynı zamanda başhekimlik yapan Homa Darabi, yıllarca evde kalarak Hicap Kanunu'nu protesto ettikten sonra bir sabah Tahran'ın en meşhur meydanında başörtüsünü ve kendisini yakarak intihar etti. 2014 yılında ahlak polisi, hicap kurallarına uymayan kadınları tutuklamaya başladı. Sadece 2021 yılında 3 milyon kadın, ahlak polisi tarafından uyarıldı. ⁴

2017 yılında Vida Movahhed, elektrik direğinin üstüne çıktı ve başörtüsünü açarak zorunlu hicabı protesto etti. Bir ay içerisinde on sekiz ayrı kadın bu eylemi devam ettirerek “Devrim caddesinin kızları” olarak adlandırıldılar. Ve zorunlu hicabın reddi, artık çoğu kadın tarafından başladı. Bu bölümün sonunda kadının bedeni üzerindeki baskıyı örneklendirmek adına bir kadının bana sıradan bir olay gibi anlattığı hikâyeyi burada paylaşmak istiyorum:

Bir sabah okuldan dönerken yaramazlık yapmak istedim ve annemin çantasından aldığım pembe ruju dudaklarımaya sürdüm ve evin yolunu tuttum. Devrim muhafızlarının Jeep arabası önümü kesti. O zamanlar komite diyorduk o arabalara. Genelde sivil kıyafetleri olurdu fakat silah taşırlardı. Arabaya bindirdiler beni. Çok korkmuştum ve ağlamaya başladım. Pembe bir dosya çıkardılar, peçeteyle dudağımı sildiler ve ruj izi olan peçeteyi kimliğimle beraber dosyaya zımbaladılar. Karakola gelip ifade verirsin dediler. Korkudan titriyordum. Ertesi gün abimle karakola gittik ve yalvararak kimliğimi alabildik. (V.B, 1982)

“Kadın, Yaşam, Özgürlük” Haykırışı

İran toplumu, devrimden sonra, tüm siyasi baskılara rağmen her fırsatta bir itiraz dalgası yarattı. Bu itirazlardan sesi en çok yükselenleri, son on yıl içerisinde gerçekleşti. 1998 ile 2010 yıllarındaki kalkışmalar; üniversite örgütleri önderliğinde gerçekleştirildi ve daha çok siyasi talepler etrafında toplandı. 2018 ve 2020 yıllarında ise tüm şehirlerde boy gösteren protestolar gerçekleşti. Bu kalkışmaların hedefi çoğunlukla ekonomik sıkıntılardı. Bu yıllar arasında belki de her ay farklı bir itiraz sesine şahit olduk. Bu itirazlara kimi zaman bir örgüt kimi zaman da halk rehberlik ediyordu. Bazen de sadece çok dar çerçevedeki siyasi veya ekonomik talepler, mesela hava kirliliği veya öğretmenlerin sosyal-ekonomik koşulları gibi konular, dile getiriliyordu.

İranlı kadınlar, bu eylemlerde kendilerini göstermekten çekinmeden caddeler boyu seslerini duyurdular. Fakat siyasi baskı ve ekonomik koşulların yarattığı kötü atmosfer o kadar fazlaydı ki kadınların dile getirdikleri özgürlük, hak ve yaşam talepleri öncelik sıralamasına giremiyordu. Bu algının yaratılmasında ise İranlı reformistlerin çok büyük bir payı vardı.⁵

Henüz on dokuz yaşındaki Jina Mahsa Amini, 2022 yılında abisiyle Tahran’a gezmeye gelmişti. Ahlak Polisi⁶ tarafından tutuklandı ve annesinin “Benim kızım hasta götürmeyin!” demesine rağmen polis karakoluna götürüldü. Mahsa, bu olaydan sadece iki saat sonra beyin kanaması nedeniyle komaya girdi. Ve Mahsa’nın vefatı, ertesi gün bir kadın gazeteci⁷ tarafından haber ajanslarına

servis edildi.

Mahsa, bardağın taşan son damlası gibi kadın hareketine ciddi bir ivme kazandırdı. Hükümet panik bir şekilde olayı örtbas etmekle meşgulken; kadınlar, caddelerde başörtülerini yakmaya başladı. Saçlarını keserek bir ağıt olarak yaşamı haykırdılar. Birçok kadın saçlarını açtı ve çok kısa zamanda protestolar tüm şehirlere yayıldı. Siyasi baskılar nedeniyle bu oluşumlar genelde gizli tutuluyor olsa bile İran kadın hareketi yıllar sonra tekrar ve çok daha güçlü bir biçimde örgütlenmeye başladı. Bu cesaret ve haykırış sosyal medya etkisiyle oluşmuş birçok akımdan farklıdır. İranlı kadınlar, aslında kültürel değişimi ve patriyarkayı sorgulamaya çok uzun zaman önce başlamışlardı. Kırk dört yıldır her gün siyasi bir eylemin bir parçası olarak kendi kimliklerini yeniden inşa ederken toplumun da hızla değişmesiyle İranlı kadın kendini artık görünür hale getirmişti. Mahsa Amini'nin adıyla taçlandırılan bu protestonun kadın haklarını dile getirmesi ise bu protestoyu eski protestolardan ayıran en önemli özellikti.

İlk kez protestoların ana isteği kültürel değişiklikler olmuştu. İlk kez kadınlar sadece erkeklere eşlik etmiyor; protestoların önderliğini üstleniyorlardı. Ayrıca kadının kırılğan ve korumaya muhtaç tasviri kaybolmuş, onun yerine kadının cesareti konulmuştu. Mahsa Amini, milyonlarca İranlı kadına benziyordu. Bu konu, İranlı kadının kolektif bilincini ortaya çıkarmıştı.

Bir önemli nokta da Mahsa Amini'nin Kürt olmasıydı. Bu konu, birçok yazar ve sosyolog tarafından ırklar arası tartışmaya kadar indirgendi. Fakat burada altını çizmeliyiz ki Mahsa'nın Kürt bir kadın olması ve İran'ın Kürdistan eyaletinde toprağa verilmesi hükümeti ayrıca endişelendirdi; ancak bu protestolar ırk meselesine indirgenemeyecek kadar derin, tarihsel ve ciddi bir olgunun sonucudur. Her ırktan, her şehirden ve her sınıftan bu protestolara destek verildi. Elde edilen kazanımlar, ırk ve sınıf ayırt edilmeksizin bütün İranlı kadınların eylemleri sonucunda gerçekleşti.

İran toplumunun kronikleşmiş bir özelliği olan hükümet ve halk arasındaki güvensizlik, hükümetin baskı ve korku mekanizmalarını kullanması bu protestoları bir devrime sürükledi. İran halkının belleğine geçmişten unutamayacağı bir devrim nakşedildi. Halk arasında yer alan "Sonuçta devrim bir gecede olmadı." yorumu, hafızalarımızdaki tarihin yansımasıdır.

İran toplumunun şifresi; hükümet ile halk arasında oluşan büyük fark ve bu farkın hükümet tarafından inkâr edilmesidir diyebiliriz. Toplum, kültürel olarak küresel dünyanın değerlerini benimsemiş; fakat bu değerler, siyasi İslam

değerleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle halk ve hükümet arasındaki kopuş, son aylarda oldukça somut bir şekilde gözlemlenebilmiştir.

Artık dinin dışladığı yaşam ve benlik kavramları tekrardan üretildiği bir toplum gözlemleyebiliyoruz. Dini kavramlar kadınların perspektifinden yeniden üretiliyor. Söylemden daha ziyade eylemsel bir toplumla karşı karşıyayız. Bu görüşler teolojiden uzaklaşıp daha çok yaşamı önemsiyor. Yani toplum, bu aşamada, mevcut olan geleneksel ve muhafazakâr dini okunuştan ziyade yeni bir arayış içerisinde.

Son protestolarla ilgili en önemli soru ise “Bu bir kadın devrimi midir?” sorusudur. Gerçek şu ki bu protestolar, toplumda büyük dalgalar yaratarak İran toplumunu daha büyük olaylara gebe bıraktı. Bu devrim, sadece kadın haklarını savunmak için ortaya çıkmamıştır; fakat çıkış noktası ve ana akımlaşması kadın hakları etrafında gerçekleşmiştir. En azından bu konuda hem fikir olabiliriz; bu devrimle birlikte feminist değerler ve kadın hakları toplumda yaygınlaştı. Dahası da gelecektir...

İranlı kadın, kırk dört yıldır kendi kendine bir mücadelenin içindeydi. Örgütlenmenin yasak olduğu kapalı bir ülkede yeni bir kimlik inşa etmiş ve ortak bir konseptin etrafında toplanmıştır. Bu ortak konsept, zorunlu hicapın kaldırılmasıdır. Siyasi açıdan gündelik hayattaki bu küçük adımlar asla hafife alınamaz. Eskiden giyim ve saç açmak moda ve kişisel zevkle bağlantılı olsa da günümüzde saçları göstermek ve başörtüsünü açmak ağır sonuçlar yaratabilen siyasi bir eylemdir. Hatta bu yazıyı yayınlamak bile benim için kendi ülkeme gitmemi ve ailemi görmemi engelleyebilecek bir harekettir.

Sonuç olarak eşliğinde olduğumuz devrim, zorunlu hicap meselesini bir bileşen olarak kabul etmiştir. İranlı kadının eşit bir dünyada yaşayabilmesi için aslında gitmesi gereken daha çok yol vardır. Fakat İran kadın hareketi, çok önemli bir hususta bir araya gelmiş durumdadır. Ki bu husus, devrimden sonra, hükümetin kırmızı çizgi olarak gördüğü noktadır.

Birçok gazeteci tarafından sorulan bir soruyu da burada cevaplamak isterim: İran kadın hareketinin lideri kim? Peki liderin olmaması bu devrim için zararlı mı? Aslında bu soruların kendisi, eril kültürün birer yansımalarıdır. Kadın hareketinin lidere ihtiyacı yok ve gücü de buradan doğuyor. İktidar, kiminle baş etmesi gerektiğini bilemiyor. İlkokula giden yedi yaşındaki kız çocukları bile okul yollarında başörtülerini havaya doğru sallayarak “kadın, yaşam, özgürlük” diye bağırıyorlar. Oğlu gözaltında işkence sonucu öldürülen yetmiş altı yaşındaki

Goher Eshghi, elli yıl sonra kadınlara destek vermek için sosyal medya hesabı üzerinden saçını açıyor. Fırına giden bir yaşlı kadın veya bir grup lise öğrencisi... Karizmatik ve tek sesli liderler ortada yok; yerlerini kolektif bir bilinç almış. Herkes bağımsız olarak direniyor ve gündelik hayatın her anında bir kadın cesaret sergiliyor. Tanımadığımız bir kadın ama yarasını iyi bildiğimiz birisi.

Devrimden önce şayet başörtüsü takmak, siyasi bir görüş belirtisi sayılıyorsa; günümüzde artık bu örtüyü takmamak ve havada savrulan saçlar devrimci bir eylem sayılıyor. İran kadın hareketi, dalgalarıyla, derin ve yavaş bir değişimi başlatmıştır; bu değişim, elbette aniden olmayacaktır. Gündelik hayatın içerisinde, yaşamı sorgulayarak tıpkı bir halıyıilmekilmek örmek gibi gerçekleşecektir.

Sonuç

İran ve Türkiye'deki kadın hareketleri arasında tarihsel ve siyasi anlamda benzerlikler vardır. Bu benzerliklerin en önemlisini kadın bedenine müdahaleye karşı yapılan mücadele oluşturmaktadır. İki hareketi birbirinden farklı kılan yönler ise mücadele yöntemleridir.

İran'daki siyasi baskı nedeniyle İslami feminizmin türemesi ve dinin kadınlar açısından yorumlanması bu farklardan biridir. Bu bağlamda İslami feministlerin en büyük katkıları, şeriatı ve şeriatın çıkmaz sokaklarını sorgulamak olmuştur. Ülkeler arasındaki diğer fark ise İran'daki kadın hareketinin yaygınlaşarak daha kapsayıcı bir hal almasıdır. İran'daki kadın hareketi zorunlu örtünme konusuyla tüm kadınlara ulaşmış; protestoların yarattığı fırsatı değerlendirerek diğer konuları öne sürmeyi başarmıştır. Eğer yaygınlaştırmayı ve bilinçlendirmeyi feminizmin bir hedefi olarak sayarsak İran kadın hareketi bu anlamda daha başarılı görünüyor diyebiliriz.

Başka bir deyimle Türkiye'de daha çok özel bir profile hitap eden feminizm, İran'da yaygınlaşma evresiyle feminist değerleri toplumun farklı kesimlerine ulaştırabilmektedir. Öte yandan Türkiye'deki kadın hareketinin güçlü bir örgütlenme ile daha kolektif bir şekilde adım atabilme fırsatı varken; İranlı kadınlar örgütlenmenin tadını yeni almaktadırlar. İslami feminizmin çabaları sonucunda İran'da birçok kadın, şeriatı kadın meselleri konusunda bir çıkmaz sokak görüp dinin irfanı boyutlarını öne sürerek dini kavramlar ve feminizm değerleri bir arada yaşamayı denemektedirler.

Türkiye'de bu konuda en çok rastladığım sorular ise şunlardır: Türkiye'deki kadın hareketinin İran kadın hareketine nasıl bir katkısı olabilir? Sizin için

ne yapabiliriz? ... Bu soruları soran herkesin gözünün içine bakarak sadece bir cevap verdim: “Kendi haklarınızı savunun!” İranlı kadınlar en ufak insani haklarına ulaşmak için her gün yılmadan bir adım atıyorlar. Bu adım, Türkiye şartlarında belki feminist somut bir eylem sayılmayabilir ancak onlar her gün özgürlük için bir şeyler yapıyor.

Batı ise ironik bir şekilde her zaman destekliyor gibi görünse de arka planda petrol ve gaz fiyatlarıyla daha çok ilgileniyor hatta kadın hareketini zedeliyor. Örneğin bu satırlar yazılırken İsviçre elçisi, İran’ın Qum şehrini ziyareti esnasında simsiyah bir çarşaf giyerek kameralar önünde poz veriyordu. Belki de bizim Batı’dan tek beklentimiz yıllar boyunca şu oldu: ‘bizim ülkemizde zorunlu hicap kuralına uymayın!’ Ne yazık ki onların otantik bulduğu bu giysi, benim ülkem için bir baskı aracıdır. Oysaki onlar bu kurallara uymazlarsa siyasi çekinceler sebebiyle İran devleti tarafından çarşaf giymemeleri kabul görecektir.

Bitirirken belirtmem gerekir ki Mahsa Amini protestoları başladığı zaman, İranlı kadınlara dünyanın her köşesinden destek geldi fakat en etkili ve moral verici destek Türkiye kadın hareketinden geldi. İran kadın hareketi, her zaman Türkiye’deki kadının durumuna bakmış ve ondan esinlenmiştir. ‘Laik’ ve ‘Müslüman’ olarak Orta Doğu’da yer alan tek ülke olan Türkiye, İranlı kadınlara her zaman şunu hatırlatıyor: Yaşamak mümkün.

Bu nedenle Türkiye kadın hareketi, daha gerçekçi ve İranlı kadınların yoluna ışık tutabilir bir konumdadır. Fakat bu ışık; saç kesme veya “hashtag”lerden ziyade Türkiyeli kadınların kendi haklarını savunmasıyla mümkün olacaktır.

Her iki ülkede de kadın olmak cesaret ister ve başlı başına bir mücadeleyi gerektirir. Fakat tüm zorluklarına rağmen kadın hareketi kendi yolunu kendi buluyor ve özgün mücadele yöntemlerini kendi seçiyor. Görünen o ki önümüzdeki yıllarda İran kadın hareketini daha çok konuşacağız. İranlı ve göçmen bir kadın olarak kız kardeşlik adına daha çok konuşmayı, bu konuları yaygınlaştırmayı ve var olan hakların korunup çoğalmasını dileyerek yazımı sonlandırıyorum.

Sonnolar

1 Yazının redaksiyonunu yaparak yayına hazır hale gelmesini sağlayan Yağmur Ülken’te teşekkür ederim.

2 Hicap kelimesi Arapça ’da perde anlama gelir ve İslami literatürde Kadının eşi, baba ve kardeşleri (mahrem) dışında başka erkeklerin yanında kapanması gerektiğine işaret eder.

3 Hoze Elmiye: İslami Eğitim veren bir resmi kurumdur. Bu kurumda yıllar içerisinde fıkıh ve Şii şeriat eğitimi alarak İctihad mertebesine ve dinde bir merci haline gelmiş olunur.

4 İran Polisinin resmi veri açıklamasına göre.

5 Muhalefet reformistler, İslam Cumhuriyeti'nin modifiye edilmesi gerektiğini öne sürerler. Devrim ıslah edilirse kadın problemleri kendiliğinden düzelecek diye düşünüyorlar.

6 Ahlak Polisi aslında Ahmedi Nejad zamanında yürürlüğe girdi ve kadınların hicaba uymaması durumunda ceza kesilmesini hedefliyordu. Ahlak Polisi Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olan polisin bir paçasıdır. Şehir merkezlerinde ve önemli meydanlarda birkaç arabada bekler ve geçen kadınları uyararak en yakın polis karakoluna götürür. Kadınlar psikolojik bir şiddete maruz kaldıktan sonra başka bir aile ferdi veya bir yakını "uygun" kıyafet getirene kadar beklerler. İslami kurallara göre giyinmelerine yazılı olarak taahhüt verdikten sonra Şeriatın hicapla ilgili hadisler ve ayetleri eğitimine zorunlu olarak katılmaları gerekiyor. İranlı kadınlar bu konuda bir dayanışma içerisinde birbirlerine Ahlak Polisinin meydanda olup olmadığını haber verirler. Özellikle bu haberleşme için bir aplikasyon üretilmiştir.

7 Nilufer Hamedi halen hapistedir.